

Дмитро Кондратюк
студент 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету ім. Івана Франка
Науковий керівник: к. і. н., ст. викладач Маркевич О. В.

Будительство на чеських та словацьких землях

Кінець XVIII – початок XIX ст. для західних слов'ян характеризується поживанням політичного життя, становленням власної етнічної інтелігенції та процесом модернізації культури, насамперед мови, літератури та науки. Процес чеського та словацького національного Відродження очолили діячі, що залишилися відомими в історії, як будителі. Вони бачили своє головне завдання у пропаганді рідної мови, розвитку літератури і мистецтва, також важливу увагу приділяли вивченню історичної граматики, історії літератури, історичного минулого. Поява у суспільстві потреби в усвідомленні свого історичного минулого сприяло тому, що вчені намагалися перевіряти факти, відокремлювати в джерелах правду від вигадки, прагнули показати багатство його культури, пробудити у народу гордість за своє минуле [1].

Варто відмітити, що творча кар'єра будителів була наповнена не тільки досягненнями та протиріччями, а досить часто навіть пошуком власної національної ідентичності. Достатньо пригадати, що на початковому етапі своєї діяльності багато хто з будителів не вмів навіть розмовляти рідною мовою, а більша частина патріотично-налаштованих лідерів все життя продовжувала писати свої праці німецькою, оскільки саме вона домінувала серед населення [5].

Затвердження основ критичного підходу до джерел на чеських землях почалося з Гелазія Добнера (1719-1790). Звернувшись до джерел, він почав «очищати» чеську історію від легенд. Він критикував різні твори своїх співвітчизників, доводив, що стародавні чехи, як і решта слов'янських народів, не знали монархічного ладу, а жили в демократії. Результатом діяльності Г. Добнера стало також опублікування першої чеської хроніки Козьми Празького і хронік його продовжувачів. Один з учнів Добнера, Франтішек Пелцл (1734-1801), написав «Коротку історію Чехії». Він переглянув феодально-католицьку концепцію історії гуситського руху і вважав гуситів героями, що мало дуже важливе значення для ідеології чеського населення [1].

На межі XVIII і XIX століть почалася діяльність засновника наукової славістики Йозефа Добровського (1753-1829). Він підкреслював роль селянства як охоронця традицій національної культури чеського народу. У його «Історії чеської мови та літератури» епоха гусизму розглядалася як час розквіту самобутньої національної культури, а Гус як видатний її представник. Він одним з перших звернув увагу на роль гуситського руху в розвитку чеської мови, літератури і культури, на заслуги Гуса у встановленні нового чеського правопису [4].

У 20-30-х роках XIX ст. національний чеський рух вступає у свою нову змістовну фазу, переважно, політично-культурного змісту, що спричинило вихід великої кількості історичних творів на різну тематику. У цей період в культурному житті чеських земель формується романтичний напрям, під впливом якого сильний поштовх дістала ідея слов'янського єднання [2, с. 554].

Одним з найбільш яскравих, колоритних постатей чеського національного руху був політик, філософ, історик Ф. Палацький. Він здійснив вагомий внесок у становлення професійної чеської національної історичної науки. Не невипадково, що його вважають батьком чеської історіографії. Його «Історія чеського народу» стала справжнім науковим досягненням того часу та внесла певний вклад у розширення національної свідомості чехів. У цій праці вперше історія чехів була показана як безперервний процес. При викладі історії гуситського руху досі використовується термінологія, введена Палацьким (гусизм, гуситські війни, хрестові походи проти гуситів). Він, як інші ліберали, підтримував ідею федералізації Австрії. Ідеологія австрославізму Палацького передбачала створення федеративної конституційної монархії в рамках Австрії [1].

Серед інших представників чеських будителів, важливе місце посідають Юнгман, Шафарик, Коллар, Челаковський, Гавлічек-Боровській, однак у їхній ідеології простежується різна інтерпретація змісту та завдань національного чеського руху: від поміркованості та австрославізму до русофільства та панславізму. Це було зумовлене по-перше тим, що чеські будителі були обмежені у політичному відношенні та на них впливали різні негативні чинники, що простежувалися у політичному та соціально-економічному житті країни [3, с. 482].

Якщо говорити про словацькі землі, то в обстановці соціального та подвійного національного гніту австрійських та угорських правлячих кіл, національно-культурний рух словаків розвивався уповільненими темпами. Нерозвиненість буржуазних відносин, відсутність національної літературної мови та інші причини вели до того, що просвітницькі ідеї зберігали провідне місце в поглядах словацьких будителів. Останні намагалися пов'язати просвітницьку ідеологію з боротьбою за національні права. Історії як засобу пробудження патріотичних настроїв та фактору формування національної самосвідомості надавалося важливе значення [5].

Важливу роль у розвитку будительства на словацьких землях відіграв Юрай Папанек. Він видав латинською мовою «Історію слов'янського народу», де висловив думку про автохтонність словаків. Їх минуле, в якому не було традицій власної державності, він розглядав в рамках історії угорців. У той же час Папанек вважав словаків гілкою єдиної слов'янської родини [1].

Велика кількість інформації про етнічні території словаків були намічені в роботах Яна Хрдличка (1741-1810). У 1834-1835 рр. Яном Колларом (1793-1852) була видана двотомна антологія «Народні пісні або пісні світські словаків в Угорщині». Відомий словацький будитель і поет Ян Коллар був ідеологом слов'янської взаємності. У 30-ті роки XIX ст. серед

словацької інтелігенції поширюються ідеї романтизму, найважливішим стає прагнення возвеличити слов'янські народи, довести високий рівень розвитку, розкрити їх внесок у європейську культуру, науково підтвердити думку про автохтонність, історичні права на заселення території [5].

Отже, будительство відіграло важливу роль у національно-культурному відродженні словацьких та чеських земель. За їх сприяння було видано велику кількість різноманітної літератури, відкрито цілу низку товариств та організацій, які у майбутньому стали осередками культури та науки. До середини ХІХ ст. склалася буржуазна концепція історії чеського і словацького народів, в основу якої були покладені національні аспекти їх розвитку.

Список використаної літератури:

1.Бевзюк Є.В. Ідеологія чеських будителів напередодні революції 1848 року / Бевзюк Є.В [електронний ресурс] // режим доступу до тексту: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/historyarchive/42/3.pdf>

2.История южных и западных славян: В 2 т. Т.1 : Средние века и Новое время : Учебник / Под ред. Г.Ф.Матвеева и З.С.Ненашевой. – М.: Изд-во Моск. ун-та: Изд-во «Печатные Традиции», 2008. – 688 с.

3.Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.). Курс лекцій: Навч. посібник / В.І.Яровий, П.М.Рудяков, В.П.Шумило [та ін.]. – К.: Либідь, 2009. – 632 с.

4.Хрестоматия по истории южных и западных славян: В 3-х т.: Учебное пособие для студентов ист. спец. вузов / Редкол.: Ю.В. Бромлей и др. – Минск: Университетское, 1989. – Т.2: Новая история [електронний ресурс] // режим доступу до тексту:

<http://window.edu.ru/resource/252/42252/files/r2.pdf>

5.Иванов Ю. Ф. Чешская и словацкая историография / Ю.Ф. Иванов, З. С. Ненашева, Б. М. Руколь [електронний ресурс] // режим доступу до тексту: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000061/st005.shtml>